

VIDA BARBARA

A weird fiction Howard Phillips Lovecrafttól Veres Attiláig

1 Az egyik első elismert „scifantasy” regényt Jack Vance írta *Haldokló Föld* címmel.

2 Vö. Jeff VANDERMEER, *The New Weird: It's Alive?* = Ann & Jeff VANDERMEER szerk., Tachyon Publications, San Francisco, 2008, 9–18.

A magyar spekulatív fikciós irodalom kétségkívül virágzó korszakát éli. A zsánerművek mellett azonban egyre több olyan opusszal is találkozunk, melyek a fantasztikus irodalom jegyeit magukon viselve, a különböző alműfajoktól mégis elrugaszkodva hívják fel magukra a figyelmet. Több évtizede, amikor Tolkien és a fantasy világsikere után megindult egyfajta „ellenforradalom”, sorra jelentek meg az új irányzatok, mint például a new wave, a weird fiction, a slipstream, majd pedig a new weird, mely a weird fictionnel együtt már nevében is utal valami másra, eltérőre, furcsára. Ezek az irányzatok túlmutatnak a „tisztá műfajokon”, és az azok keveredéséből adódó hibriditáson alapulnak. Ahogy a weird szócska maga is furcsát jelent, úgy ezeket a regényeket is e felől a szócska felől érdemes a leginkább megközelíteni. A világok működése, a nyugtalanító hangulat – mely a legtöbb esetben a Lovecraft nevével fémjelzett kozmikus horrorhoz/félelemhez társítható –, a karakterek viselkedése, gondolkodásmódja, érzései mind a regény „furcsaságaiként”, s egyúttal a weird irányzat jegyeiként ragadhatók meg. Felmerül a kérdés, mi a különbség a kétféle weird között, szükséges-e hazai fronton különbséget tennünk, vagy megelégedhetünk pusztán a weird irodalom megnevezéssel?

A weird fiction a *Weird Tales* magazinhoz, valamint Lovecraft és társai nevéhez köthető, és a ponyvairodalom fénykorában teljesedett ki. Jeff VanderMeer a *The New Weird: "It's Alive?"* című tanulmányában a weird fictionre a New Weird előzményeként hivatkozik, mely később beolvadt a modern horror műfajába. Az „Old” Weird formát VanderMeer szinonimaként használja a weird fictionnel, így e két fogalom között nincs különbség. Két impulzust jelöl meg, ami elválasztja egymástól az „öreg” és „új” weird irodalmat. Az egyik a már említett New Wave irányzat, mely az 1960-as évekre datálható, műfajkeveréssel, a magas és alacsony irodalom és a művészet vegyítésével kísérletezett, mindezt pedig főként politikai tartalommal megtöltve. Ezen kívül egyik legjellegzetesebb ismérve volt a sci-fi és a fantasy közti határ elmosása, s ezáltal az ún. „scifantasy” művek létrehozása.¹ A másik impulzust többek között Clive Barker *Books of Blood* című könyvéhez köti, melyben a Lovecraft-féle látomásos horror és az ismeretlentől való félelem (később mint transzgresszív horror) kerül előtérbe, mely szövegek sajátosságai a groteszk kiélezése, különböző szörnyek szerepeltetése, a folyamatos félelem ijesztgetés nélküli, hangulat szintjén való fenntartása, melyek aztán a New Weird fő ismertetőjegyeivé váltak.²

Bizonyos értelemben az Old Weird egyidejű megértése, elfogadása és elutasítása ösztönzésül szolgált a New Wave és a New Horror elkülönülésének, melyből aztán hasonló folyamat útján különült el a New Weird, átformálva és kibővítve az előzőek repertoárját. Az első regény, amely egyértelműen ebbe az irányzatba sorolható, China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* című regénye, mely eredeti nyelven 2000-ben, magyarul 2005-ben jelent meg. Miéville műve főként abban különbözött az elődökétől, hogy bár a tolkien fantasytól eltért, az epikus vonalat meghagyta, ezen kívül regényében – és későbbi írásaiban (Terry Pratchetthez vagy Philip Pullmanhoz hasonlóan) egyaránt – nyíltan politizált, szociális és vallási kérdésekre reagált a fantasy (alternatív vagy paralel) világokon keresztül, mindezt az analógia, a szatíra és az allegória segítségével, ezáltal létrehozva szövegeinek metaforikus olvasatát. A metaforikus olvasat nevelő céllal bír, görbe tükröt tart a mi világunk elé, ezáltal befolyásolni próbálja az olvasót.³ Miéville és társai szövegekkel egyensúlyt teremtettek a populáris, látomásos és szurreális hatások között, ezáltal nagyobb célközönséget szólítva meg, valamint lefektetve a New Weird irodalmi irányzat alapköveit.

Nem sokkal a *Perdido pályaudvar, végállomás* megjelenése után, 2003-ban M. John Harrison tette fel a kulcsfontosságú kérdést: „A New Weird. Ki műveli? Mi ez? Létezik egyáltalán?”⁴ A fogalom meghatározásának bizonytalansága okán több kritikus és író jobbnak látta elhatárolódni a kifejezéstől, ennek ellenére a terminus a mai napig használatos, sőt, egyre nagyobb figyelmet követel magának. Harrison kérdéseire, melyeket nyilvános felületen tett közzé, rengeteg válasz érkezett, ezzel is bizonyítva az igényt a fogalom pontos kibontására és kikristályosítására a használhatóság érdekében⁵. Mára az egyik legmegragadhatóbb „weird jegy” a meglepetésszerűség. A zsánerregényektől eltérően itt nincsenek előre lefektetett szabályok, a varázslat, tudomány, horrorelemek egyaránt vegyülhetnek egy textuson belül, így az olvasói elvárások rendszerint felülíródnak.

Jelen tanulmányban Jeff VanderMeer meghatározását vesszük alapul a weird fiction, pontosabban a New Weird Fiction pontosításához, miszerint a szóban forgó irányzat urbánus, másodlagos világokat működtető fikción alapszik, a hagyományos fantasy romantizált elvárásait torzítja, nagyrészt valóság-hű világmodelleket alakít ki, ahol főként fantasy és sci-fi elemek vegyülnek. Az irányzat rendelkezik egyfajta viscerális, pillanatszerű vagy meglepetésszerű erővel, stílusához és hatásaihoz főként a szurreális elemek és a transzgresszív horror járul hozzá, keveredve az előző irányzatok stílusjegyeivel, ezek közül is főként a New Wave-vel. A modern világ eseményeivel, ha burkoltan is, legtöbb esetben tudatában vannak, ám a művek nem sokszor közvetítenek nyílt politikai üzenetet.⁶

VanderMeerben az irányzat létezését illetően nem merülnek fel kétségek, az antológia bevezetőjének végén mégis fenntartásokkal búcsúzik, úgy véli, az egyelőre még nem nyerte el végleges formáját, mindmáig folyamatos fejlődésen megy keresztül – ezt jól mutatja a *European Editor Perspectives on the New Weird* című fejezet is,

3 Vö. Andrew RAYMENT, *Fantasy, Politics, Postmodernity* (Pratchett, Pullman, Miéville and Stories of the Eye), Amsterdam – New York, 2014, 9–18.

4 VANDERMEER, I. m.

5 A kérdéssorozatot M. John Harrison 2003 áprilisában tette fel a *Third Alternative Message Board*-on, melyre rengeteg válasz érkezett. A teljes beszélgetés itt olvasható: http://www.kathryn.cramer.com/kathryn_cramer/the-new-weird-p-1.html [2018.06.27.]

6 VANDERMEER, I. m.

7 Uo.

8 Mike ASHLEY,
*The Time
Machines: The
Story of the
Science-Fiction
Pulp Magazines
from the
Beginning to
1950*, Liverpool
UP, 2000.

9 KORNIA Zsolt,
*Röviden a fan-
tasyról* =
[http://www.fan-
tasycentrum.hu/
old/VEGYES/KZS/
rovidenafantasy-
rol.htm](http://www.fantasycentrum.hu/old/VEGYES/KZS/rovidenafantasyrol.htm) [2018.
06. 27.]

10 Uo.

mely különböző európai országokban veszi szemügyre a weird irodalom hatását és permutációit. A fejlődés alatt pedig VanderMeer azt érti, hogy az irányzat már most meghaladta 2003-as önmagát, így a bevezetőt a következő szavakkal zárja: „A New Weird halott. Éljen soká a Next Weird.”⁷

A weird irodalom amerikai térhódítása

A weird fiction az Egyesült Államokból indult, az irányzat képviselőinek a *Weird Tales* című magazin adott teret. Az első szám 1923-ban jelent meg, a szövegekben a fantasztikus irodalom alműfajai – a fantasy, a horror, a sci-fi és az alternatív történelem – keveredtek. A magazin egyik legismertebb szerzője H. P. Lovecraft volt, ismert opusa, a *Cthulhu hívása* is itt jelent meg 1928-ban. Robert E. Howard *Conan, a barbár* szövegei is innen indultak útjukra – az első Conan-történet 1932-ben jelent meg *Főnix a kardon* címmel, a '40-es években pedig gyakran jelentek meg a lapban Ray Bradbury ismert amerikai sci-fi és fantasy író szövegei is. Kisebb-nagyobb kihagyásokkal ugyan, de a magazin folyamatosan életben tartotta magát.⁸ A *Weird Tales* a kor egyéb ponyvamagazinjaihoz hasonlóan szintén előszeretettel közölte hosszabb írásait folytatásokban, ezzel is megtartva olvasóit. A ponyva ezáltal – vagyis a történetek konstruálásával – használta ki a narratív terjeszkedést, ami számos interakción keresztül folytatódott. Az egyes fejezetek mindig olyan résszel értek véget, hogy kíváncsivá tegyék az olvasót a folytatásra, ezáltal építve a szerialításban rejlő lehetőségekre.

Howard Phillips Lovecraft összekötő kapcsot jelentett az addigi fantasy vonal és az új nemzedék között. Vele új fejezet nyílt mind a fantasyben, mind pedig a horrorban. A nemzedék többi tagjától eltérően ő nem számított széles körben közkedvelt „pulp-írónak”, „talán mert nem áldozta fel írásainak színvonalát a magazinok kínálta popularitásért”.⁹ A fantasy történetében az említett két író, Lovecraft és Howard halála hozta el a fordulópontot. A műfaj hanyatlani kezdett, a kor két legnagyobb magazinja, a *Weird Tales* (nem véglegesen) és az *Unknow* pedig megszűntek. Az áttörést és egyben a fantasy virágzását az ötvenes évek hozták el J. R. R. Tolkien nagysikerű trilógiájával, s ezután a műfaj kezdett eltolódni az epigonizmus irányába. „E mű sikerére mi sem jobb bizonyíték, mint hogy az amerikai rajongók »Gandalf legyen az elnök!« feliratú transzparensekkel vonultak fel az utcán.”¹⁰ A '60-as évek radikális megújulásaként tört be az irodalomba a New Wave Michael Moorcockkal, „aki alapjaiban értékeltte át az egész műfajt, véglegesen szakítva a »hybóriai hagyományokkal«. A két pont, ahol a legélesebben támadta a tradíciókat, a hős legyőzhetetlenségének mítosza és a jellemek fekete-fehér; gonosz-jó sarkítotttsága volt. A fantasy-new wave-ben tobzódik az írói fantázia. A helyszínek nem szimplán ijesztőek, vagy rémesek, hanem bizarrok, és hátborzongatóan idegenek. Moorcock műveiben embervérből épült várkastélyokról és folyékony tavakba gyűlő hangokról olvashatunk.”¹¹

A '90-es években (pontosabban '89-től '96-ig) az HBO *Tales from the Crypt* címmel készített hét évados sorozatot összesen 93 epizóddal,

mely a *Weird Tales* magazin szövegeit vette alapul az egyes részek elkészítésénél. Hasonló tévésorozatnak tekinthető a Steven Spielberg által rendezett, 1985 és 1987 között az NBC által vetített *Amazing Stories*, mely ugyancsak horror, sci-fi és fantasy történeteket filmesített meg, alapjául pedig az első science fiction magazin tekinthető, mely megegyező címmel 1926-ban indult útjára Amerikában.¹² Ahogy a sorozat, úgy a magazin is – mindannak ellenére, hogy hivatalosan is elfogadták mint science fiction kiadványt – vegyesen közölt sci-fi, fantasy és horror szövegeket. Ennek legfőbb oka, hogy az idő tájt még nem kristályosodtak ki a tudományos-fantasztikus irodalom határvonalai; a polemizálás arról, pontosan hol húzódnak a műfaji határok, csupán a lap indulása után kezdődött.

Kortárs szinten (hazánkban is) az egyik legismertebb weird írónak Jeff VanderMeer számít, aki nemcsak művelője, de feleségével együtt kutatója is az irányzatnak.¹³ A nagysikerű *Déli Végek-trilógia* VanderMeer számára meghozta a világszintű elismerést, nemcsak Amerikában, hanem Európa szerte is olvassák, művének első részéből, az *Expedícióból* (Annihilation) pedig Alex Garland – az *Ex machina* rendezője – készített filmet. A regény az X térségben játszódik, ahová egy öt nőből álló kutatócsoportot küld a Déli Végek nevű társaság a térség felderítésére, melyet harminc évvel ezelőtt természeti katasztrófa sújtott. A pszichológus, a geodéta, az antropológus, a nyelvész és a biológus alkotják a tizenegyedik kutatócsoportot. A szöveg maga a biológus naplója, aki személyes okok miatt jelentkezett a felderítőútra. Mint kiderül, férje tagja volt az előző expedíciónak, s bár onnan épségben visszatért, mentális állapotát tekintve már nem volt ugyanaz az ember, ahogy rajta kívül senki sem a visszatérők közül.

A regény egészét az információhiány és a bizonytalanság uralja, melyek a hangulat szintjén idézik elő a félelmet. Megmagyarázhatatlan események sora vár a csapat tagjaira, akik az X Térségbe érkezve már csak negyedmagukra számíthatnak, a nyelvész ugyanis az indulás előtt meggondolta magát. A burjánzó és színes környezet egyszerre csábít és taszít idegenségével. A szereplők bizonytalanságát saját kiszolgáltatottságuk okozza, mivel a térségbe újszerű technikai eszközöket tilos behozni. A minimális információ nem csupán az olvasót, hanem a regényben szereplőket is érinti, nincsenek magyarázatok, ellenben parancs, félrevezetés, manipuláció és hazugságok annál inkább. A Téréség karantén alá került, a ki- és bejárás csak felügyelet mellett lehetséges, a csoport tagjai nem kapnak információt arról, meddig kell tartózkodniuk „odabent”. A Téréség egyik központi eleme s egyben a regény cselekményének mozgatórugója a „torony”, ami valójában egy alagút. Az X térség igazi világítótornya a parton áll, a biológus mégis úgy véli, hogy az alagút a torony részét képezi, csak idővel valahogy a föld alá került. Mivel az olvasónak csupán a biológus naplóján keresztül nyílik rálátása az X Téréségre, fenntartásokkal kezelhetjük annak igazságértékét, vagyis némileg megkérdőjeleződik annak validitása. Mivel a biológus maga sincs tisztában vele, hogy mi igaz és mi pusztán hallucináció és szemfényvesztés, így az olvasó sem rendelheti teljesen alá magát az elbeszélő állításainak.

11 Uo.

12 Az *Amazing Stories* sorozat részei megtekinthetők a <https://www.nbc.com> oldalon. [2018. 06. 27.]

13 Fentebb már hivatkoztunk a *The New Weird* című antológia, melyet Jeff és Ann VanderMeer szerkesztettek közösen. A kiadvány tanulmányokat és elbeszéléseket egyaránt tartalmaz.

14 HEGEDŰS Norbert,
*A felfedező magá-
nyossága (Jeff
VanderMeer
Expedíció című
könyvéről)*, Opus,
2018/1., 65.

15 Uo.

16 Uo.

17 Uo.

18 PINTÉR Bence,
*Emberre nem
hasonlító szörnyeket
alkotni – Interjú Jeff
VanderMeerrel* =
http://sci-fi.mandiner.hu/cikk/20170602_emberre_nem_hasonlito_szornyeket_alkotni_interju_jeff_vandermeerrel

VanderMeer világa több helyütt hasonlóságot mutat a lovecraftival. Hegedűs Norbert is arra a megállapításra jut, hogy a „természetfeletti rettenethez való eljutás VanderMeer szövegében látszólag a Lovecraft által lefektetett sémákat követi: az idegen elemek fokozatos adagolása, a kvázitudományos körítés mind megalapozzák a borzalmas valósággal való szembesülést”.¹⁴ Hegedűs hozzáteszi, hogy Lovecraftnál bár megtörténik az interakció, az minden esetben egyoldalú, s így a „borzalom” statikus marad. „A »rettenet« nem vesz tudomást az emberről, hiszen az porszem csupán a végtelen univerzumban.”¹⁵ Ez VanderMeernél eltérést mutat, hiszen ha minimálisan is, de a kommunikáció az ismeretlen és a biológus között több alkalommal is létrejön, megtörténik. Másfelől Lovecraft szereplői „passzívak: ha fel is derítik az elmondhatatlan borzalom egy-egy szeletét, ez általában megtöri őket. A biológus ezzel szemben – bár tudatosítja, hogy egyedül nem tehet semmit az X Térség ellen – megpróbálja megőrizni a személyiségét.”¹⁶

Konklúzióként elmondható, hogy a Lovecraft és VanderMeer weird irodalma közti egyik legmarkánsabb különbség a szereplők cselekvőképességében, több szinten mérhető aktivitásában mutatkozik. Ugyanakkor cselekvőképessége csak saját magán mérhető, a világ módosítását illetően a biológus is tehetetlen, azonban az ezen való felülemelkedése – vagyis a megváltoztathatatlanon való felülemelkedés – is a cselekvőképességét támasztja alá. Erre a továbblépésre utalhat az eredeti cím is: Annihilation. „Annihilation, vagyis Megsemmisítés – ez kell a továbblépéshez. A megérteni próbált létező ugyanis annyira idegen, hogy a jelenlegi fogalmainkkal nem vagyunk képesek felfogni. Minden próbálkozás tévesnek bizonyul, és mindenki a saját egyedi módján hibázik, attól függően, milyen előfeltevésekkel lát neki a feladatnak. Csak ezek teljes lebontásával, a preconcepcióink, sőt talán a teljes személyiségünk megsemmisítésével léphetünk előre és remélhetjük bármiféle kommunikáció lefolytatását.”¹⁷

VanderMeer saját bevallása szerint is az egész karrierje arról szólt, hogy figyelmen kívül hagyja, sőt eltüntesse a határokat. Azt gondolja, hogy Margaret Atwood Vad Ádám-trilógiája segített igazán ledönteni ezeket: könnyebbé tette a fantasztikus és spekulatív irodalomnak, hogy a mainstream felől is találjon befogadó olvasókat. Úgy gondolja, hogy sokkal forradalmibb, ha nem egy szűk területet próbál védeni, hanem megpróbálja kijuttatni a furcsa, kizökkentő ötleteit annyi olvasónak, amennyinek csak lehet.¹⁸ Szegedy-Maszák Mihály hasonlóképp vélekedik, szerinte a „műfajokat leginkább olvasási módként termékeny fölfogni, ami magában hordja annak lehetőségét, hogy az írók és velük együtt – vagy épp ellenük – az olvasók mindegyre átrendezzék a műfajokat egymáshoz fűző viszonyhálót, sőt akár egyetlen műnek a műfaját is módosíthatják, időről időre átrendezhetik.”¹⁹ Ez kutatásunk szempontjából alapvető kiindulópont, hiszen célunk a műfajkeveredés, pontosabban a zsáner- és szépirodalmi műfaj keveredéséből, valamint ezen műfajok közti határok feloldódásából létrejövő hibrid művek vizsgálata.

Bengi László a jelenséget a műfajfogalom válságának jeleként értelmezi. Rávilágít a tényre, miszerint az „utóbbi évtizedekben a műfajtipológiai kutatások helyett – a regényesedés bahtyini elkeseredésére rímelve, mintegy gyógyírt keresve a típuselméletek legalább részleges kudarcára – mindinkább a műfajkeverés, a szinkretizmus és hibridizáció jelenségei kerültek a figyelem előterébe. A heterogenitás efféle tapasztalata nem egyszerűen kétségessé tette a műfajok elkülönítésének és rendszerezésének relevanciáját, hanem mintegy kifordította a műfajba sorolás észjárását: immár nem a szöveg fölé rendelhető típusok, hanem ama kategóriák meghatározása jelenti az értelmezés tétjét, amelyeket a mű anélkül idéz meg, hogy bármelyikük alá lenne fogható. Amint ugyanis a műfaji határok áthágásához vezető keveredés válik alaptapasztalattá, az úgynevezett »tisztá műfajok« mindinkább viszonyítási pontként szolgáló ideáltípusokká lesznek. Ez pedig paradox módon nemcsak a műfajváltozatok dinamikus kölcsönhatását és rugalmasabbá válását idézi elő, hanem a szövegtípusok rendszerének robusztusságát is fokozza.”²⁰

Bengi a műfajiságtól való elrugaszkodást a magas irodalom egyik zálogának tekinti. Ezek után szembeállítja a modern irodalmat az avantgárd törekvésekkel, melyek közötti egyik legfontosabb különbség, hogy míg az avantgárd művészet a műfaji hagyományok megtagadásában és teljes meghaladásában értelmezte önmagát, addig a „modernség irodalmi tapasztalata [...] a befogadást határozottan nem műfajok nélküli eseménynek látja, hanem olyan aktivitásként, amely a műfajt előálló és lebomló folyamatként, a műfajra vonatkozást magát is történésként teszi érzékelhetővé és értelmezhetővé.”²¹ A fent idézett modern irodalmi felfogást a weird fiction is alátámasztja, hiszen maga is a hibridizáláson alapszik, alapvető jegye a műfajok keverése. Más megfogalmazásban: már Lovecraftnál megfigyelhető „a sci-fi, a horror és a dark fantasy összecsúsztása-szétválása, vagyis a műfaji szinkretizmus, melyben az összegzés és a szóródás, a felhalmozódás és a feloldódás játéka egyik mozgásnak sem engedi meg a konzolidációt.”²² A populáris irodalomra tehát szintén jellemző ez a tendencia.

A weird irodalom európai sikerei

A weird irodalom az európai államok közül leginkább az Egyesült Királyságban fejtette ki hatását. Az eredendően Amerikából induló irányzat nemcsak meghonosodik a Brit-szigeteken, de a helyi alkotók által meg is reformálódik. Sánta Szilárd *Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*²³ című könyvének harmadik fejezetében olvashatunk a *brit sf boom*ról, mely fejezeten belül főként Chine Miéville munkásságával, s az ő nevével fémjelzett New Weird irányzattal foglalkozik részletesebben. Főként „a műfajok más-más fokú, mégis mindig jelenlévő keveredését, illetve a paródiát, az iróniát és a pesszimizmust is az összes érintett író tevékenységére nézve általános érvényűnek mondja. Ezen a ponton pedig az írás s az alkotói közeg jellemzői is a témát s a hozzáállást befolyásoló ténye-

19 SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A műfaj, amint újrairja önmagát = Uő., A mű változásai*, Kalligram, Pozsony, 2013, 164–169 p. = BENGI László, *A műfajkeverés funkcióváltásai a modernség irodalmában*, Partitúra, 2016/2., 5.

20 BENGI, I. m., 5.

21 Uo., 9.

22 H. NAGY Péter, *Alternatívák. A popkultúra kapcsolatai rendszerei*, PRAE.HU, Budapest, 2016, 114.

23 SÁNTA Szilárd, *Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*, Liliium Aurum, Dunaszerdahely, 2012.

24 BAKA L. Patrik, *Világépítés mesterfokon (Sánta Szilárd: Mesterséges horizontok. Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába = Uő., Függhidak* (Fejezetek a kortárs spekulatív fikció irodalmából), Media Nova M, Dunaszerdahely, 2016, 187.

25 SÁNTA, I. m., 50.

26 *European Editor Perspectives on the New Weird* = Ann & Jeff VANDERMEER szerk., I. m., 349–351.

zökként lesznek jelen.”²⁴ Sánta Szilárd úgy véli, egy „országban, mely folyamatosan próbálja újradefiniálni önmagát az egyik legbiztonságosabb kiindulási pont a pesszimizmus”.²⁵ China Miéville *Perdido pályaudvar, végállomás* című művével a „régit” felváltotta az „új”, vagyis a New Weird. Könyveiben fantasztikus, természetfeletti világokat alkot, melyekben keverednek a zsánerek. A *Perdido pályaudvar, végállomás* Miéville második regénye, melyet több irodalmi díjjal jutalmaztak. A történet Új-Crobuzon fiktív városában játszódik, mely otthonul szolgál különböző fajoknak és kultúráknak. Az emberek kívül többek között kaktuszemberek, kheprik (bogárszerűek), oltmolyok (az álmok és elmék befolyásolói), garudák (szárnyas lények), vogyanojok (a víz „mesterei”) és a szövő (aki a valóságot szövö) is a városban élnek. Miéville az újszerű lényekkel és világokkal a tolkien fantasztól eltérő epikus történetet akart alkotni. Regényében a misztikum vegyül a hinduizmus elemeivel, a fantasyn, science fictionön és horroron túl pedig a steampunk is megjelenik.

A weird fiction fokozatos térnyerése azonban nemcsak az Egyesült Királyságban, de Európaszerte megfigyelhető. Az Európában kibontakozó weird irodalomról Ann és Jeff VanderMeer gyűjtött össze anyagokat, Csehország, Románia, Németország, Finnország és Lengyelország egy-egy neves szerkesztőitől.

A *The Magazine of Fantasy & Science Fiction* cseh nyelvű kiadásának, valamint a cseh sci-fi/fantasy orientált *Pevnost* című folyóiratnak a szerkesztője, Martin Šust úgy látja, a cseh közegben formálódni látszik a weird irodalom, igény van a „furcsa” történetekre. Azonban a megmozdulás egyelőre bizonytalan léptekkel halad előre, sok kérdés merül fel az olvasókban és szakemberekben egyaránt az irányzat kellekeit illetően. A megmozdulások mindig ösztönző erővel bírnak a lépni akarók felé, mígnem egy erős személyiség megteszi azt a bizonyos lépést, s ezzel együtt útjára indít valami újat. Šust szerkesztőként úgy látja, az olvasók hálásak a hagyományos fantasztikus irodalomtól eltérő friss vonulatért, melyek újító jellegűek attitűdjükben, ötleteikben, akárcsak China Miéville, Ian R. MacLeod, Steph Swainston, K. J. Bishop, Jeff VanderMeer, Hal Duncan vagy Jay Lake. Šust elmondása szerint a könyvválasztás esetén figyelembe veszik, hogy az valamilyen módon többet nyújtson egy zsánerregénynél. Az importpéldányokon túl antológiák megjelentetésére is van lehetőségük, ahol olyan szerzőket közölnek, kiknek könyvei még nem érhetőek el cseh nyelven.²⁶

Amint arra Michael Haulica, a *fiction.ro* főszerkesztője és több díjnyertes könyv szerzője felhívja a figyelmet, hasonló a helyzet Romániában is. Ő a weird irodalomra úgy tekint, mint a sci-fi, fantasy és horror keveredésére. Haulica szavaival élve az irányzat képviselői „túlszárnyalják a műfajokat”,²⁷ a zsánerműfajok elfordult rajongói helyett a „mainstream olvasók” közül kerülnek ki új szövetségeseik. Haulica az irányzatot leginkább a zsáner és mainstream világok közötti átjáróként tudja elképzelni. China Miéville *Crobuzon-trilógiája* után egyre nagyobb közönségre leltek a hagyományos sci-fi és fantasy könyvek is. Haulica Costi Gurgu román író nevét említi, akinek mun-

kássága, valamint legújabb, *Retetarium* című regénye áll a legközelebb a weirdhez, majd hozzáteszi, nem lát különbséget a román és a külföldi vagy az általános megközelítés között. „Mindannyian ugyanazon világ írói vagyunk. Néha ez a világ furcsa. Akárcsak a regényeink.”²⁸

27 Uo., 352.

28 Uo., 353.

29 Uo., 353–355.

A német Hannes Riffel tizenöt éve tulajdonosa egy fantasy, sci-fi és horror tematikára épülő könyvesboltnak. Emellett szerkesztőként dolgozik, s úgy látja, Németországot egyelőre nem itatja át a weird irodalom. Miéville-t, VanderMeert a németek is lefordították és kiadták, de állítása szerint kevés példányszámban fogynak az ilyen jellegű könyvek. A weird irodalmat nem mint irányzatot, hanem mint egy jó érzést kezeli, amely valamilyen többlettel rendelkezik, s nem a megszokott klisékkel operál. A weirdet a cyberpunkhoz hasonlítja. Szerinte e kettő csupán címke, önálló irányzatként nem állják meg a helyüket.²⁹

Finnországban VanderMeerékhez hasonlóan szintén íródott egy antológia *Uuskummaa?* (New Weird?) címen 2006-ban (ez két évvel korábbi dátum, mint VanderMeeréké), mely főként az amerikai és az angliai weird irodalmat tárta fel, szerkesztője pedig Jukka Halme volt, akinek művei rendszeresen jelennek meg a *Tahtivaeltaja*-ban, Finnország egyik legismertebb populáris irodalmi kiadványában. Az általa szerkesztett antológiában, VanderMeerékhez hasonlóan ő is definiálta a New Weird irányzatot, melyre a spekulatív fikció egyik fajtájaként tekint, aminek célja elmosni a határokat az egyes műfajok (science fiction, fantasy, horror, mainstream stb.) között, nyelvi és irodalmi vonatkozásban is újra törekedve. Az irányzat indulását szintén Miéville-hez köti, valamint az indulókhöz sorolja még a *Light, City of Saints and Madmen*, *The Etched City*, *The Physiognomy*, *Stranger Things Happen* című regényeket. A kortárs finn irodalomban számos író sorakozott be a weird mozgalomba, úgymint Leena Krohn, Johanna Sinisalo, Pasi I. Jääskeläinen, Anne Leinonen és még sokan mások. A szerzők célja eltörölni a határokat a műfajok között, a finn nyelvet és annak lehetőségeit pedig változatos és gazdag módon felhasználni, új ötleteket, tabukat, területeket feltárni. Ugyanez elmondható a finn gyermek- és ifjúsági irodalom képviselőiről, Jukka Laajarinne-ről és Sari Peltoniemi-ről, akik szintén az újat keresik és vonzódnak a „furcsa” történetekhez. A finneknek egy másik irányzat is utat tört magának, a „reaalifantasia”, melyre bár magyar szakterminus még nem létezik, a leginkább talán „valóságos fantasztikumként” fordíthatnánk. A finneknek ezt az irányzatot gyakran összekeverik a weirddel. A reaalifantasia az a műfajmentes írásmód, mely a mimézis és a fantasy között helyezkedik el. Végezetül Jukka hozzáteszi, hogy a finn weird karakteresebb az eredeti változatnál, sajátos íze van, gyakran merít a helyi folklórból és mitológiából. Példaként Johanna Sinisalo díjnyertes regényét, a *Troll: A Love Story* címűt említi.³⁰

Konrad Walewski, a *The Magazine of Fantasy & Science Fiction* lengyel nyelvű kiadásának főszerkesztője szerint a New Weird egy irodalmi stratégia, a fantáziával teli fikcióról való írás és megértés gondolkodásmódja, emellett pedig egyfajta gyakorlat, mely inkább a karakterek, mint a narratív technikák szintjén jelenik meg. Walewski szerint a moz-

30 Uo., 355–358.

31 Uo., 358–362.

32 *The Black Aether*,
Online H. P. Lovecraft Magazin =
<http://www.theblackaether.com/egyenesulet-hirportalok-kozossegek-magazinok/>

galomnak nem célja provokálni az olvasót vagy támadni a hagyományokat. Jelenleg inspirációs forrásként és befolyásoló tényezőként tekint az irányzatra, főként azok számára, akik manapság belekezdnek egy fikciós mű írásába. Két író és alkotásaikat emeli ki, akik a lengyelországi vonalat képviselik, Jacek Dukaj *Inne pieśni (Más dalok)* című regényét és Marek S. Huberath *Miasta pod Skalą (Városok a kő alatt)* című könyvét. Mindkét szerző művészileg kimagasló, mesterien megkomponált, egyedülálló világokat alkot. Walewski hozzáteszi, más irodalmi trendek, melyek jelen vannak az Egyesült Államokban vagy az Egyesült Királyságban, legtöbb esetben nem jutnak el Lengyelországba. Úgy látja, a nyugatibb országokhoz képes Lengyelország az irodalmat tekintve is lassabban fejlődik, a piac jobbra konzervatív könyvekkel és csekély számú olvasóval bír. Az interjú idején Jeff VanderMeer könyvei még nem kerültek lefordításra. Ennek ellenére van egy kisebb létszámú, de ígéretes csoport, akik fantasztikus történeteikben hasonlót művelnek, mint például Miéville.³¹

A weird irodalom hazai képviselői

A magyarországi weird egyértelműen egy online portálhoz, a *The Black Aether*-höz, az *Online H. P. Lovecraft Magazin*hoz köthető, mely évek óta ápolja H. P. Lovecraft szellemi örökségét és biztosít publikálási felületet amatőr és profi írók számára hasonló tematikájú szövegeik megjelenéséhez. Ez az oldal Magyarország egyetlen aktív Lovecraft hírportálja, ahol folyamatosan bemutatásra kerülnek a neves író és a kozmikus horror további képviselőinek művei. Cél a közösség (rajongók és írók) összetartása, inspirálása és ösztönzése, melyeket a folyamatosan meghirdetett novellapályázatok meghirdetése is alátámaszt. A honlapnak facebook és twitter oldala is működik, ahol napi szinten olvashatjuk a hazai és külföldi híreket Lovecrafttal és a weird irodalommal kapcsolatban. 2016 márciusa óta negyedévente megjelenő nyomtatott magazin is bővíti a *The Black Aether* kínálatát, mely az amerikai *Weird Tales* mintájára készült, tartalmát és küllemét illetően egyaránt. A nyomtatott verzióban vegyesen szerepelnek amatőr és elismert írók rémtörténeteikkel, kozmikus horror, valamint weird alkotásaikkal, melyek valamilyen szinten mind kapcsolódnak Lovecraft-hoz. A főszerkesztő, Tomasics József hangsúlyozza, sem a magazinnak, sem pedig az online felületnek nem célja „megreformálni, megújítani, átdolgozni, átértelmezni, vagy éppen a kortárs irodalomhoz, olvasói szokásokhoz”³² igazodni. Hozzáteszi, a „fanzin mindenki számára nyitott, nem titkolt célja ugyanis a szokatlan és hátborzongató történeteket író tehetségek inspirálása és felkarolása; szinte bármi megjelenhet a magazin hasábjain, ami kapcsolódik Lovecraft-hoz és munkásságához.”³³ Az első lapszámban hét magyar szerző novelláit közölték, akik közül már akkor Veres Attila *A prérházban* című novellájára esett a legtöbb figyelem.

Egy másik lap, ahol Lovecrafttal foglalkoznak, az *Azilum*. Az oldal a Lovecraft munkásságára fókuszáló tudományos műveknek biztosít

megjelenést. A „2016-ban induló, nyomtatott lovecraftiánus magazin, elsősorban irodalmi fanzin, természetesen nem csak Lovecraftról szól, hanem a lovecraftiánus stílusról és szubkultúráról. Az *Azilum* színes/szürkeárnyalatos nyomtatott, B/5-ös formátumú egyre növekvő oldalszámmal, negyedévente megjelenő magazin. A fanzin ismeretterjesztő írásokat, irodalmi cikkeket, eddig magyar nyelven még meg nem jelent műveket tartalmaz, emellett filmismertetések, interjúkat is lehet olvasni benne. A magazint önkéntesek készítik.”³⁴

A *Zothique* online portált Molnár András indította el 2012-ben, tartalmát tekintve szintén Lovecraft munkásságával, műveivel, kortársaival és az angol nyelvű weird irodalommal foglalkozik. Molnár András a *Magyar H. P. Lovecraft Társaság* alapító tagja, számos interjút készített a *The Black Aether* részére, közreműködik az *Azilum* magazinban és a Delta Vision antológiáiban fordítóként és nem utolsósorban a weird irodalom hazai „szakértőjeként” tekintenek rá.

A következőkben Veres Attila, a magyar weird fiction legkiemelkedőbb képviselőjének munkásságát vesszük részletesebben szemügyre.

Veres Attila 2017-ben debütált íróként, az *Odakint sötétebb* című regénye újszerű hangjával pozitív fogadtatásra talált az olvasóközönségnél. Veres már a regény megjelenése előtt is gyakorta írt novellákat, melyek többször is megjelentek a *The Black Aether* nyomtatott változatában. Novellái éppúgy, mint regénye, lovecrafti hagyományokra építenek, szövegei a weird jegyeit markánsan magukon viselik. Szövegei hasonló stílust képviselnek, a weird jegyek leginkább a különös események megmagyarázhatatlanságában, a megválaszolatlanul maradt kérdésekben, a fanyar humorban, az apró részletek felnagyításában és az ismeretlentől való félelemben figyelhetők meg, melyek a groteszk, visszataszító és zaklatott hangulat árnyalására szolgálnak.

Veres Attila novelláskötete³⁵ a 2018-as Ünnepi Könyvhét alkalmával jelent meg. A kötet tizenöt novellát tartalmaz, melyek mindegyikét a weird irodalom szeleteiként érdemes fogyasztani. Három fejezet 5-5-5 szöveget tartalmaz. Az egyes fejezetek címe *Testetlen-lelketlen*, *Éjszakai bőr*, *Nulla óra nulla perc*. A kötet végén Veres Neil Gaimanhoz hasonlóan a novellák keletkezésének háttértörténeteiről is beszámol az arra kíváncsi rajongók számára.

A *Pornó éjféli után* az első a sorban, bár mind közül a legrégebben íródott. Az elbeszélő egyes szám első személyben meséli el nekünk első szexuális élményét, amely bizarr véget ért. A szerző több szövegéhez hasonlóan itt is az abszurd megoldásokkal próbál tabukat dönteni. A hétköznapi kényes helyzeteket borzalommal találja, így változik át egy általános, kellemetlen stresszhelyzetből adódó félelem valós iszonyattá.

Egyértelműen nem ez a kötet legmarkánsabb szövege, mégis több szempontból fontos. Először is ez a történet jelölte ki Veres Attila számára a csapásirányt a későbbiekhez. Másodsorban ez a novella a kötet szövegeinek legalább a felét áthatja, mintegy fűzérként működik. A könyv elolvasása után egy másik történet is összeállni látszik, méghozzá a *ponafermidnight.com* című felnőtt tartalmú

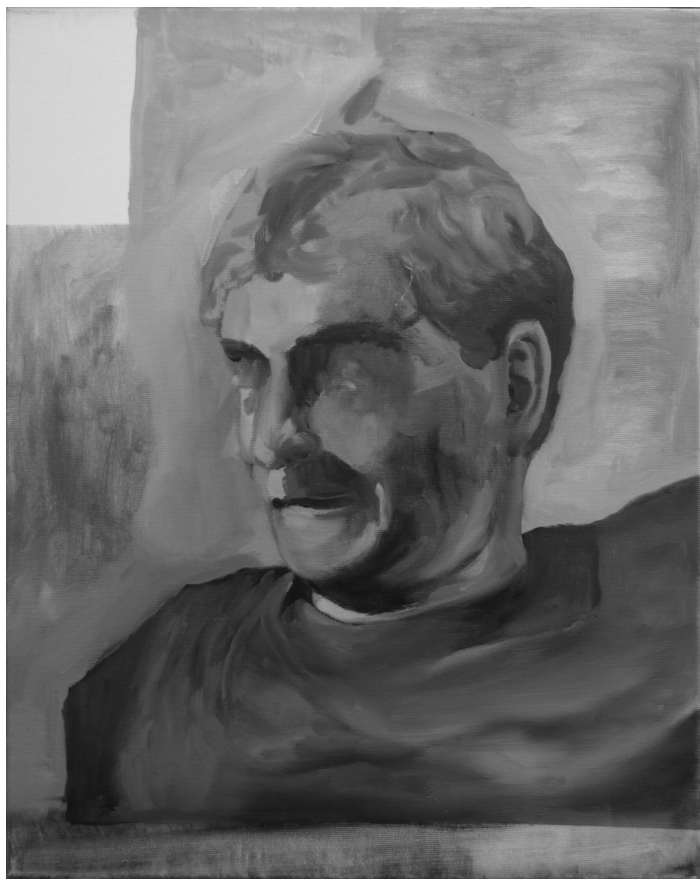
33 Uo.

34 Uo.

35 VERES Attila, *Éjféli iskolák*, Agave Könyvek, Budapest, 2018.

oldal mögött álló szereplők, a dolgozók és nézők története, akik külön-külön szerepelnek egy-egy szövegben. A novella a közönség tetszését is elnyerte, olyannyira, hogy néhány héttel ezelőtt meg-egyező címmel tűnt fel egy online felület.

A *Ködváros* című opus már sokkal kimunkáltabb, kliséket és rettegést mellőző, érzékekre ható, misztikumra építő szöveg. Leginkább a novella matroska-szerű felépítése adja annak különlegességét. Az első egy link, mely egy blogra „irányítja” az olvasót. A szöveg maga tehát egy blogbejegyzés, mely egy ki nem adott könyv, *Magyarország ki nem adott könyveinek* történetét meséli el. A könyvön belül szereplő egyik ilyen Péterfy Balázs *A titkos város – helyi rocktörténet* című lett volna. Péterfy több mint kilencvenhét interjút készített el, azonban könyvét nem fejezte be, ugyanis rejtélyes módon eltűnt. Az interjúból megtudjuk, hogy egy idő után már csak a Ködváros nevű zenekar után kutatott, s az ezt követő diskurzusokból megtudta, hogy „tulajdonképpen mindenki ismer valakit, aki már járt Ködváros-koncerten, vagy aki el akart menni egy koncertre”.³⁶ Az a hír járta, hogy soha senki nem tudja, hol fognak játszani, s ha játszanak is, őket magukat nem, csak a homályból átszűrődő lebegő árnyékokat lehet látni. Balázs legutoljára kedvenc rock-kocsmájában, ahol a tervezett koncert elmaradt, azonban éjfél után mégis

Időtlenység, 40x50 cm, olaj, vászon, 2018

egyre többen jöttek a vigadóba, rövid időn belül pedig el is kezdődött egy másik koncert. A novellában szereplő zenekar párhuzamot sejtet az *Odakint sötétebb* zenekarával. Nem ez az egyetlen novella, melynek figurái, elemei kísérteties hasonlóságot mutatnak a regénnyel. A *Borostyán-komplex* című szövegben például szintén felismerhető egy onnét eredeztethető karakter.

A Lovecraft előtt való tisztelgés szintén két szövegben vehető markánsan észre, ezek a *Közöttetek* és a *Szorozva nullával*, mely szövegek (*A préházbannal* egyetemben) első ízben a *The Black Aetherben* voltak olvashatók.

A *Nem elevenszülő* című textus a kötet egyik legizgalmasabbja, mely az abszurd, groteszk és fantasy elemek segítségével idézi elő a weird hatást. Leginkább Gaiman stílusával és László Zoltán *Egyszervolt* című regényével hozható párhuzamba, mind a megoldások, mind pedig a karakterek szintjén. A novella főszereplője beleszeret az új szomszédasszonyba, aki, mint később kiderül, nem ember. A történet kettejük bonyolult kapcsolatáról, a nő eleve elrendelt feladatáról, a szülésről és a védelmező szerepről, az elképzelt ideális partnerről szól, aki csak külsőségeiben tud eleget tenni a kívánalmaknak, s a valós szerelem mellett tökéletessége megfakul. Továbbá a panellakók bezártságáról, az abból eredő feszültségről és a férfitípusról, akiről a nőnek kell gondoskodnia.

Veres Attila novelláskötete azok az olvasókat célozza meg, akik szeretik az abszurd és groteszk megoldásokat a szövegeken belül, a fantáziadús, ámbar borzongással teli helyszíneket, akik a hétköznapi egyhangúságból a megmagyarázhatatlan, megválaszolatlan kérdésekkel teli világokba menekülnének.

Mosoly, 40x50 cm, olaj,
vászon, 2018